

DEMONII FORMĂRII

Foarte rar mi s-a mai întâmplat ca o carte să îmi stârnească opinii atât de contradictorii ca *Omar și diavoli** de Dan Ciupureanu. Am citit-o cu multe suspiciuni pentru că mi se părea o rescriere proastă a unei întregi literaturi a revoltei, pornind de la acele romane ce se constituiau în adevărate atacuri la adresa pudibonderiei (și chiar a bunului gust), ajungând până la unele în care erau reprezentate profilurile unor indivizi problematici, aflați în căutarea propriilor identități, străbătând trasee întunecate, trăind mereu „pe muchie”, manifestându-se antisocial, cu un aer de superbie și ratare. Așadar, multe *déjà vu*-uri, poate prea multe până la un punct. Dar această impresie nu a persistat prea mult. Am detectat totuși unele semne care indicau un bun control al frazei și o oralitate transpusă scriptic (de fapt, recreată) ce nu suna deloc fals. Aleg aproape la întâmplare un fragment ilustrativ: „Scoală-te, futu-ți dumnezeii mă-tii, n-auzi să te scoli? Tata mă smucește de picioare. Ce băi? Ce e? Cum ce e? N-am zis că mergem azi la țară să culegem via? Mi-e somn, băi, nu merg! Tata aruncă o găleată de apă pe mine și-mi trage două palme peste bot – mă târăște pe hol. Stai băi, să mă încălț, stai, băi!... Tot drumul spre gară mă țin strâns de geacă – ieri am scăpat și am fugit printre blocuri și m-a găsit în centru la punkiști”.

Coexistența dintre dialog și povestire conferă un plus de forță narațiunii, care are un aspect de pivot ce străpunge, pulverizează o atmosferă grea și cenușie creată, firește, tot de/ prin ea. Datorită acestui mod de construcție a frazelor, timpul pare că se contractă, numărul episoadelor narate fiind destul de mare. Evenimentele se petrec în viteză, iar acest fapt spune multe despre narator: personaj controversat, problematic, scandalagiu, agresiv, dar cu o doză de sensibilitate amestecată cu inocență ce va deveni mai evidentă spre sfârșitul romanului. Dar, până atunci, agitație maximă, iresponsabilitate și teribilism: „Întrebăm un taximetrist dacă știe curve prin zonă – nu știe. Luăm alt taxi până în spatele blocului cu două ieșiri, unul dintre noi rămâne în mașină și se face că vorbește cu ceilalți la telefon. Aaa, rămânem aici? Urc acum să iau banii! Și vine după noi prin cealaltă ieșire din bloc, apoi ne pierdem în noapte. Sunt cu Ionuț la Crețu – își strânge lucrurile, se

mută. Lovim cu ciocanul tocurile ușilor și jucăm «țările» cu cuțitul pe ușa de la sufragerie”. Violența scenei de față este medie ca intensitate în raport cu altele existente în acest microman.

Calitatea scrierii pare să crească pe măsură ce se înaintează în lectură. Dacă un număr important de pagini autorul nu pare să-l strunească prea bine pe narator, pe parcurs această impresie se schimbă. Dezordinea interioară a protagonistului este transferată și asupra scrierii, în acest fel motivându-se, poate, ceea ce până la un moment dat pare deficiență a artei scrisului.

Un alt aspect: cititorul absorbit de dinamica narațiunii nu poate să nu observe unele pasaje în italice inserate aparent aleatoriu. Acele poeme în proză pot fi interpretate ca fiind niște prisme sau oglinzi infidele ale narațiunii principale, prin care realitatea e văzută cu totul altfel. Reflexivitatea vine să tempereze mecanismele de forță (agresive) ale textului principal, conferindu-i acestuia și o ușoară relativizare. Deși nici acest procedeu nu surprinde prin nouțate, totuși oglindirea hipnotică aduce mai multă consistență textului. Deschiderea semantică spre un alt plan creează unele anticipări sau, mai bine zis, unele tensiuni care își vor afla corespondențele undeva spre finalul cărții: „Îmi vine să vomit – stau întins și tremur, sunt transpirat. Demonii au înfipt tuburi prin care suflă otrava insuficient de tare ca să măucidă, suficient ca să mă facă să vreau să mor. Mă deranjează lumina, mă deranjează zgomotele – aș sta într-un sicriu îngropat în pământ, să nu aud nimic, să mă gândesc la multe lucruri, până îmi trece sevrăjul. Scaunele levitează în jurul lustrei, frigiderul a înghețat, parchetul din bec picură apă murdară, ușa scârțâie, voma, întinsă pe pernă, miroase a moarte. Nu pot să țin ochii închiși, nu pot să-i țin deschiși”.

Lumea aceasta construită prin percepția distorsionată este strâns legată de o anumită materialitate ce irumpe violent. Individul nu poate fi complet decât dacă își absoarbe haosul ce-l află din lucrurile din jurul său. Avansarea prin lumea conștiinței se face invers proporțional cu dinamica narațiunii despre care am vorbit mai sus. Ian este un personaj ce se conturează pe măsură ce devine un fel de opus al său. El își conține potențialitatea, primește la un moment

dat un alt nume, atunci când ajunge la o altă treaptă a dezvoltării sale (spirituale?). Dar despre asta, ceva mai jos.

Omar și diavoli este o autoficțiune crudă, așa cum remarcă O. Nimigean în textul de pe coperta patru, dar personajul în jurul căruia este construită aceasta face și unele gesturi de o gratuitate surprinzătoare. Pare că se joacă cu propriul destin, ia parte la tot felul de evenimente ca și cum ar vrea să-și grăbească creșterea. Se supune unor suplicii din care încearcă să extragă ceva care îi scapă și lui și cititorilor. Participă cu un soi de nedumerire inocentă la pulverizarea propriei identități. O viață fără reguli, o existență îmbâcsită de toxinele inutilității.

Vocea tatălui, o instanță credibilă, apare în momentele cheie ale cărții. Ea e bine dozată, apare mai mult indirect, dar și direct și are calitatea de a nu fi apanajul unei morale mult prea contrastante în raport cu personajul. Apare discret și punctează unele lucruri, fără să pună în vreun fel presiune pe protagonist.

Un alt personaj bine conturat este Roxana, iubita lui Ian, care-l însoțește pe acesta în tumultoasele și vibrantele sale peripeții. După cum spuneam, ritmul narațiunii este foarte accelerat. Situația se schimbă de la un moment la altul, nimic nu rămâne să se așeze, să se adune într-un scop, ci migrează spre alte perspective. Radu Aldulescu apreciază în postfață că „narațiunea se dezvoltă insinuând că locul lui (al lui Ian) nu e de fapt nicăieri pe acest pământ, că patria lui și a noastră, a celor care îi citim povestea, este în altă parte, insinuarea alunecă spre revelație, grație bolilor noastre, ale părinților și bunicilor și totodată grație istoriei”. Această revelație care se petrece aproape de finalul romanului e sugerată prin acele pasaje poetice problematizatoare. Proza alunecă în poezie, violența începe să fie cădere în sine, haosul lumii din jur rivalizează cu dezordinea minții. Boala apare ca un spectru ce acaparează încet-încet totul. Sugestiile transformării sau ale unei întâmplări iminente își fac simțite prezența din ce în ce mai des: „Viața mea e prea liniștită ca să nu se întâmple ceva rău. De exemplu, într-o zi, o să stau la masă, o să radiez de plăcere și fericire, becul o să pâlpâie de două ori din senin și o să-mi explodeze capul”.

O tragedie, pierderea fratelui, amplifică mult dramatismul de ansamblu. Toate acele scene de panică, de traversare spasmodică a unui timp ce pare să-și fi epuizat sensurile, imposibilitatea de înțelegere rațională a unor situații, fuga de oriunde și spre orice pregătesc cele câteva scene din spitalul în care Ian este internat pentru a-i fi tratate tulburările ce-i determinaseră o percepție schizoidă asupra realității. La spital câteva dialoguri se dovedesc esențiale. Ele motivează întreaga construcție narativă și o împing spre un denodământ foarte bine controlat auctorial. Dialogul cu tata, dialogul cu Nadia și dialogul cu mama. Trei conversații

ca niște clarificări esențiale: „Auzi, mamă? Aud, mami. Pe o câmpie, în curtea spitalului, curgeau suflute de copii pentru Sfânta Treime. Iar Dumnezeu se îmbufnase deasupra spitalului și a zis: Bolnavii cărora le este frică de moarte ar trebui să știe adevărul. Care adevăr, mami? Adevărul de la Dumnezeu, mamă. Că moartea nu este decât un fior. Da, mami!... Și Iuda a furat o sută de porci, pe care i-a transformat în tat-tu. Hă?!... Nu râde, mamă, că tat-tu e un porc. Fură poezii de la mine, zice că sunt ale lui și le citește la prietenii mei și-i adulează poezia, ce să povestesc... Că l-am vindecat de epilepsie și țipă la mine”. Această realitate amestecată cu fabulație dau o consistență nouă unei vieții trăite ca un lanț de implozii. Aici în acest *punct terminus* asistăm la o naștere. Pe de o parte, Ian se apucă de scris poezie – o poezie care se hrănește din această realitate perturbată de fabulație –, pe de altă parte, Ian e rebotezat de către Nadia, o pacientă a spitalului cu probleme psihice destul de mari. Noul său nume este Omar.

Cuvintele Nadiei conduc la o scurtcircuitare semantică a narațiunii și, implicit, la o relectură într-o nouă cheie a întregului: „Ian, trezește-te, bolborosește Nadia în timp ce mă scutură. Ce s-a întâmplat? Diavolul nu mă lasă să dorm, îmi vorbește. E o femeie în baie care pune oamenii la oglindă în mine, când mă privesc și îi pisez și toți cred că demonii fură oameni și ei fură numai *taboulé*. Și pleacă cu încredere, că demonii trebuie să trăiască precum oamenii după moarte și să-și facă case pentru ei și copiii lor. Și râd toți că toți cei din stomac sunt siguri că trebuie să existe după moarte, nefiind moarte defel, despre care nu știe nici un om. Și vor să-mi oprească dracul să-l răpească, mă păzesc cu el și păzea niște roluri ale lor, o fată nebună care gândește că rolurile sunt oameni... Nadia rămâne cu buzele întredeschise. Se uită la mine cu o privire rătăcită. Diavole, acum te vei duce dracului! Comand. Acum poți să dormi liniștită, Nadia! Nadia tresare. Mulțumesc și scuză-mă! Noapte bună! Noapte bună! Omar este fratele Profetului și, de câte ori mergea pe stradă, diavolul se ținea la o distanță de câteva străzi de el, îmi spunea Nadia la masă, a doua zi, așa că îți voi zice Omar de acum încolo”.

Pentru mine, miza acestui roman constă chiar în transformarea atipică a unui protagonist, care, primind alt nume, înțelege să fie cu adevărat altcineva, o persoană clădită pe zgura fostelor sale identități ce-i conferă și un soi de unicitate stranie, care se pliază bine pe un tip de real de care este din ce în ce mai conștient pe măsură ce romanul își dictează, neliniștitor și enigmatic, ultimele cuvinte.

*Dan Ciupureanu, *Omar și diavoli*, Ed. Polirom, Iași, 2017